

ระบบการเลือกตั้ง

1. ประเภทของระบบการเลือกตั้ง

ระบบการเลือกตั้งแบ่งออกเป็นระบบใหญ่ๆ ได้เป็น 2 ระบบ คือ ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมาก และระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน ซึ่งระบบการเลือกตั้งในแต่ละแบบจะมีการจำแนกประเภทออกไปอีก นอกจากนี้ยังมีระบบการเลือกตั้งที่มีลักษณะเป็นการผสมระบบการเลือกตั้งบางแบบเข้าด้วยกัน ดังจะแยกพิจารณาได้ดังนี้

1.1 ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมาก

1.1.1 ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา (Simple Majority, Relative Majority)

1.1.2 ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากเด็ดขาด (Absolute Majority)

1.2 ระบบการเลือกตั้งแบบผสมระหว่างเสียงข้างมากธรรมดาและเสียงข้างมากเด็ดขาด (Alternative of Preferential Voting System)

1.3 ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน (Proportional Representation)

1.3.1 ในกรณีที่กำหนดจำนวนผู้แทนราษฎรไว้แน่นอน

1.3.1.1 ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบ โทมัส แฮร์รี่ (Thomas Hare)

1.3.1.2 ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบ ฮาเกนบัค บิชอฟ (Hagenback Bischoff)

1.3.1.2.1 กรณีได้ผู้แทนราษฎรครบตามจำนวน

1.3.1.2.2 กรณีไม่ได้ผู้แทนราษฎรครบตามจำนวน

1.3.1.3 ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบด็องท์ (D'Hondt)

1.3.1.4 ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบ เซนต์ เลเก้ (S.T.

Lague)

1.3.2 ในกรณีที่ไม่ได้กำหนดจำนวนผู้แทนราษฎรไว้แน่นอน

1.1 ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมาก

หมายถึง ระบบการเลือกตั้งที่แบ่งประเทศออกเป็นเขตเลือกตั้งหลายเขตเลือกตั้ง โดยปกติในแต่ละเขตเลือกตั้งจะมีผู้แทนราษฎรได้เพียงหนึ่งคน ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่จะได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎร คือ ผู้ที่ได้รับคะแนนเสียงสูงสุดในเขตเลือกตั้งนั้น ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากแยกเป็นประเภทได้ 2 ประเภท คือ

1.1.1 ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา (Simple Majority, Relative Majority)

ปกติเป็นวิธีที่ใช้กับการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต แต่ละเขตมีจำนวนผู้แทนราษฎรได้ 1 คน¹ ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่จะได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎรในเขตเลือกตั้งนั้น จะ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹อาจจะใช้กับกรณีที่เขตเลือกตั้งที่ค่อนข้างใหญ่ และมีจำนวนผู้แทนราษฎรในเขตนั้นมากกว่า 1 คน โดยผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะทำเครื่องหมายเพียงเครื่องหมายเดียว เพื่อเลือกบัญชีเลือกตั้งบัญชีใดบัญชีหนึ่ง วิธีการนี้ใช้ในประเทศตุรกีในปี 1950 ประเทศกรีซในปี 1952 หรืออาจจะใช้ในกรณีที่ในเขตเลือกตั้งมีจำนวนผู้แทนราษฎรมากกว่า 1 คน โดยผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะต้องทำเครื่องหมายให้ครบตามจำนวนผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น

ต้องเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งสูงสุดในเขตเลือกตั้ง โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงว่าคะแนนเสียงผู้ที่ได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎรประจำ เขตนั้นจะมีจำนวนเท่าใด หรือเกินกว่าจำนวนกึ่งหนึ่งของผู้มาลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งหมดหรือไม่

ตัวอย่าง ในเขตเลือกตั้งแห่งหนึ่ง ผลการเลือกตั้งปรากฏดังนี้

ผู้สมัครรับเลือกตั้ง	คะแนนเสียงที่ได้รับ
ก.	10,000
ข.	14,000
ค.	6,000
รวม	30,000

จากผลการเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้คะแนนเสียงสูงสุดลำดับ 1 คือ ข. ดังนั้น ข. จึงได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎรในเขตนี้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าคะแนนเสียงที่ได้รับนั้นจะมีจำนวนเท่าใด (หากเขตเลือกตั้งมีจำนวนผู้แทนราษฎรได้มากกว่า 1 คน ซึ่งอาจจะเป็น 2 คน ผู้ที่ได้รับคะแนนเสียงสูงสุด 2 คนแรก จะได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎรของเขตเลือกตั้ง)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระบบการเลือกตั้งแบบนี้ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศในเครือจักรภพฯ

นอกจากระบบการคิดคะแนนเสียงแบบเสียงข้างมากธรรมดาแล้วยังมีวิธีการเลือกตั้งอีกบางอย่าง ซึ่งอาจจะมีลักษณะคล้ายกับระบบการคิดคะแนนเสียงเลือกตั้งแบบสัดส่วน แม้ว่าจะจะเป็นระบบที่อาจทำให้ฝ่ายข้างน้อยได้ตำแหน่งผู้แทนตามส่วนหรือใกล้เคียงกับ

ผู้แทนตามสัดส่วนอยู่บ้าง แต่โดยแท้ที่จริงแล้วเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องของระบบการคิดคะแนนเสียงแบบเสียงข้างมากธรรมดา ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบดังกล่าวมีดังนี้

1. ระบบจำกัดการลงคะแนนเสียง
2. ระบบการลงคะแนนเสียงแบบทัคม
3. ระบบน้ำหนักคะแนนเสียงเป็นไปตามลำดับ

1. ระบบจำกัดการลงคะแนนเสียง ระบบนี้คือดอร์เซต (Don-dorcet) เป็นผู้คิดขึ้น เป็นวิธีที่จำกัดสิทธิในการลงคะแนนเสียงของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะลงคะแนนเสียงได้เฉพาะผู้สมัครรับเลือกตั้งเพียงบางส่วน ไม่ครบตามจำนวนผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีในการเลือกตั้ง เพื่อให้มีจำนวนที่นั่งเหลือไว้สำหรับฝ่ายข้างน้อย วิธีนี้จึงจำเป็นที่จะต้องมีผู้แทนราษฎรในแต่ละเขตจำนวน 3 คนขึ้นไปเป็นอย่างน้อย เช่น ในเขตเลือกตั้งหนึ่งมีผู้แทนราษฎรได้ 4 คน ผู้เลือกตั้งจะลงคะแนนเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เพียง 3 คน ฝ่ายข้างมากในเขตเลือกตั้งจึงมีผู้แทนราษฎรเพียง 3 คน ส่วนผู้แทนราษฎรอีกคนหนึ่ง ให้ฝ่ายข้างน้อยที่ได้คะแนนเสียงมากที่สุดในบรรดาฝ่ายข้างน้อยด้วยกัน ซึ่งเท่ากับเป็นการเฉลี่ยตำแหน่งผู้แทนราษฎรไว้ล่วงหน้า แต่พรรคการเมืองอาจหลีกเลี่ยงการแบ่งล่วงหน้านี้ได้ ยกตัวอย่างเช่น ในเขตเลือกตั้งแห่งหนึ่งมีผู้แทนราษฎรได้ 3 คน มีผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน 168 คน มีผู้สนับสนุนพรรคดำ 102 คน สนับสนุนพรรคขาว 66 คน พรรคดำส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง 3 คน คือ ก. ข. ค. พรรคขาวส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง 1 คน คือ ง. ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะลงคะแนนเลือกได้เพียง 2 คนเท่านั้น พรรคดำแบ่งผู้ลงคะแนนเสียงออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มละ 34 คน กลุ่มที่ 1 ลงคะแนนให้แก่ ก. และ ข. กลุ่มที่ 2 ลงคะแนนให้แก่ ข. และ ค. กลุ่มที่ 3 ลงคะแนนให้แก่ ก. และ ค. ส่วนพรรคขาวผู้สนับสนุนทุกคนลงคะแนนให้ ง. เมื่อรวบรวมผลคะแนนแล้ว ก. ข. และ ค. จะได้คะแนนเสียงคนละ 68 คะแนน ส่วน ง. ได้ 66 คะแนน ดังนั้น พรรคดำได้รับตำแหน่งผู้แทนราษฎรทั้ง 3 คน ส่วนพรรคขาวไม่ได้ผู้แทนราษฎรเลย²

² เดือน บุญภาค และ ไพโรจน์ ชัยนาม, คำอธิบายกฎหมายรัฐธรรมนูญรวมทั้งกฎหมายเลือกตั้งด้วย ภาค 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นิติสาส์น, 2477), หน้า 202.

2. ระบบการลงคะแนนเสียงแบบทับบม ระบบนี้ เจมส์ กออาร์ท มาร์แชล (James Goarth Marshall) เป็นผู้คิดขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองฝ่ายข้างน้อยในเขตเลือกตั้ง ชักชวนให้ผู้สนับสนุนพรรคของตนลงคะแนนเสียงทั้งหมดให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งวิธีการนี้ใช้กับเขตเลือกตั้งที่มีผู้แทนราษฎรมากกว่า 1 คนขึ้นไป ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะใช้สิทธิลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งตามจำนวนผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น โดยอาจลงคะแนนให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่งทั้งหมด หรืออาจจะลงคะแนนให้เพียงบางส่วน หรืออาจจะลงคะแนนกระจายให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกคนโดยเท่าเทียมกัน แต่รวมกันแล้วจะต้องไม่เกินกว่าจำนวนผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น เช่น ในเขตเลือกตั้งหนึ่งมีผู้แทนราษฎรได้ 4 คน มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง คือ ก. ข. ค. และ ง. ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งอาจจะลงคะแนนให้ ก. เพียงคนเดียว 4 คะแนน หรือลงคะแนนให้ ก. 3 คะแนน ลงคะแนนให้ ข. 1 คะแนน หรืออาจจะลงคะแนนให้ ก. ข. ค. ง. คนละ 1 คะแนนเท่าเทียมกัน แต่จะลงคะแนนเสียงเกินกว่า 4 คะแนนไม่ได้ วิธีการเลือกตั้งแบบนี้พรรคการเมืองฝ่ายข้างน้อยอาจมีผู้แทนราษฎรของตนในสภาได้ แต่ฝ่ายข้างน้อยอาจกลับได้รับผู้แทนราษฎรมากกว่าพรรคการเมืองฝ่ายข้างมากได้ ยกตัวอย่างเช่น ในเขตเลือกตั้งแห่งหนึ่งมีผู้แทนราษฎรได้ 4 คน มีผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน 210 คน มีผู้สนับสนุนพรรคแดง 100 คน สนับสนุนพรรคเขียว 80 คน สนับสนุนพรรคเหลือง 30 คน พรรคแดงส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง 4 คน คือ ก. ข. ค. ง. พรรคเขียวส่ง 3 คน คือ จ. ฉ. ช. และพรรคเหลืองส่ง 1 คน คือ ซ. ดังนั้นผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจึงมีคะแนนเสียงคนละ 4 คะแนน พรรคแดงไม่ลงคะแนนเสียงทับบมโดยลงคะแนนให้กับ ก. ข. ค. ง. คนละ 1 คะแนน แต่ละคนจึงได้คนละ 100 เสียง พรรคเขียวใช้วิธีการลงคะแนนแบบทับบม 26 คนแรกลงคะแนนให้ จ. คนเดียว จ. จึงได้คะแนนเสียง $(26 \times 4) = 104$ เสียง อีก 54 คนที่เหลือลงคะแนนให้ ฉ. และ ช. คนละ 2 เสียง ฉ. และ ช. จึงได้คะแนนเสียงคนละ 108 เสียง ส่วนพรรคเหลืองทุกคนลงให้ ซ. ซ. จึงได้คะแนนเสียง 120 เสียง เมื่อแบ่งสรรที่นั่งแล้ว พรรคเหลือง คือ ซ. ได้รับ 1 ที่นั่ง พรรคเขียวได้รับ 3 ที่นั่ง คือ จ. ฉ. ช. ส่วนพรรคแดงแม้จะเป็นพรรคเสียงข้างมาก แต่กลับไม่ได้รับการแบ่งสรรที่นั่งเลย^๑

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า 203-204.

3. ระบบน้ำหนักระคะแนนเสียงเป็นไปตามลำดับ ระบบนี้ บูร์นิทซ์ (Burnitz) และบาเร็นทราป (Barrentrap) เป็นผู้คิดค้น วิธีการนี้ใช้กับเขตเลือกตั้งที่มีผู้แทนมากกว่า 1 คนขึ้นไป ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสามารถลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งตามจำนวนผู้แทนราษฎรที่จะพึงได้ในเขตเลือกตั้งนั้น เช่น ถ้าในเขตเลือกตั้งหนึ่งมีผู้แทนราษฎรได้ 4 คน ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะต้องกำหนดลำดับให้ครบตามจำนวนผู้แทนราษฎร ว่าตนจะเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดเป็นลำดับที่ 1, 2, 3, 4 การคิดคะแนนผู้สมัครรับเลือกตั้งที่อยู่ในลำดับที่ 1 ได้ 4 คะแนน ลำดับที่ 2 ได้ $1/2$ คะแนน ลำดับที่ 3 ได้ $1/3$ คะแนน ลำดับที่ 4 ได้ $1/4$ คะแนน เมื่อรวมคะแนนทั้งหมดแล้วผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับคะแนนเสียงสูงสุดจะได้เป็นผู้แทนราษฎรในเขตเลือกตั้งนั้น

1.1.2 ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากสองรอบหรือเสียงข้างมากเด็ดขาด (Absolute Majority)

เป็นวิธีที่ใช้กับการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต แต่ละเขตมีจำนวนผู้แทนราษฎรได้ 1 คน ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่จะได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับคะแนนเสียงสูงสุด และจะต้องได้คะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้เลือกตั้งที่มาออกเสียงลงคะแนนทั้งหมด หากไม่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้รับคะแนนเสียงถึงเกณฑ์ดังกล่าว จะต้องทำการเลือกตั้งใหม่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในรอบที่สองนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งทุกคนสมัครได้โดยเสรี หรืออาจจะกำหนดให้เฉพาะแต่ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้คะแนนเสียงเป็นลำดับที่ 1 และที่ 2 เท่านั้น ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับคะแนนสูงสุดในเขตเลือกตั้งในรอบที่สองนี้จะได้เป็นผู้แทนของเขตเลือกตั้งนั้น โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงว่าจะได้คะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งของผู้มาลงคะแนนเสียงทั้งหมดหรือไม่ เท่ากับว่าในรอบแรกผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งลงคะแนนเพื่อใคร แต่ในรอบสองเป็นการลงคะแนนเพื่อค้านใคร จึงเกิดเป็นสูตรคลาสสิกในการเลือกตั้งว่า "ในรอบหนึ่งนั้นเราเลือกตั้งคน แต่ในรอบสองเราคัดคนที่ไม่ต้องการออกไป"⁴

⁴ไพโรจน์ ชัยนาม, รัฐธรรมนูญ บทกฎหมาย และเอกสารสำคัญในทางการเมือง ของประเทศไทย เล่ม 2 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520), หน้า 313.

ตัวอย่าง ในเขตเลือกตั้งแห่งหนึ่ง ผลการเลือกตั้งปรากฏดังนี้

ผู้สมัครรับเลือกตั้ง	คะแนนเสียงที่ได้รับ
ก.	5,390
ข.	610
ค.	1,280
ง.	720
รวม	8,000

ขั้นตอนการคิดคะแนน

หาคะแนนเสียงที่เกินกว่ากึ่งหนึ่งจากคะแนนเสียงของผู้มาลงคะแนน
ทั้งหมดภายในเขตเลือกตั้ง โดยนำคะแนนเสียงที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้รับทั้งหมด หารด้วย 2
บวกด้วย 1

$$\text{คะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่ง} = \frac{\text{คะแนนเสียงของผู้มาลงคะแนนทั้งหมด} + 1}{2}$$

$$= \frac{8,000 + 1}{2}$$

$$= 4,001$$

จากผลการเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้ง ก. ได้รับคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่ง (4,001 คะแนน) คือ ได้รับคะแนนเสียง 5,390 คะแนน ก. จึงได้รับเลือกเป็น
ผู้แทนราษฎรในเขตเลือกตั้งดังกล่าว

หากการคิดคะแนนเสียงในรอบแรก ไม่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้
รับคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่ง จะต้องมีการเลือกตั้งอีกรอบหนึ่งเป็นรอบที่ 2 ซึ่งในการคิด

คะแนนเสียงในรอบที่ 2 นี้ ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับคะแนนเสียงมากที่สุด แม้ว่าจะไม่ได้รับคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งก็ตาม จะได้รับเลือกเป็นผู้นำพระราชกรณียกิจในเขตเลือกตั้งนั้น ซึ่งในการสมัครรับเลือกตั้งในรอบที่ 2 นี้ อาจจะทำให้มีการสมัครรับเลือกตั้งเฉพาะผู้ที่ได้รับคะแนนเสียงเป็นลำดับที่ 1 และ 2 ในรอบแรกเท่านั้น หรืออาจจะเป็นการเปิดโอกาสให้มีการสมัครรับเลือกตั้งโดยเสรีเช่นเดิม

ระบบที่มีการใช้กันในอาณาจักรเยอรมัน ระหว่างปี 1871 - 1918 และในออสเตรียและอิตาลี จนถึงปี 1918 ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันกันระหว่างผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้คะแนนเสียงเป็นลำดับที่ 1 และที่ 2 ในรอบแรกเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีใช้กันในประเทศฝรั่งเศสในปัจจุบัน แต่มีข้อแตกต่างที่ว่าในประเทศฝรั่งเศสในรอบที่สองยังคงเปิดให้มีการสมัครรับเลือกตั้งโดยเสรีเช่นเดิม

1.2 ระบบการคิดคะแนนเสียงผสมระหว่างเสียงข้างมากธรรมดาและเสียงข้างมากเด็ดขาด (Alternative of Preferential Voting System)

วิธีการคิดคะแนนเสียงแบบนี้ใช้กับระบบการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต แต่ละเขตมีผู้นำพระราชกรณียกิจได้เขตละ 1 คน โดยผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะเป็นผู้กำหนดลำดับหมายเลขแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตนั้น ๆ ตามความต้องการของตน ไปจนกว่าจะหมดจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตนั้น เช่น ในเขตเลือกตั้งหนึ่งมีผู้สมัครรับเลือกตั้งจำนวน 4 คน ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะกำหนดลำดับผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ตนต้องการเป็นลำดับที่ 1, 2, 3 และ 4 จนครบจำนวนผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตนั้น ถ้าผลปรากฏว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้คะแนนที่ผู้เลือกตั้งระบุไว้เป็นหมายเลข 1 เกินกว่ากึ่งหนึ่งของผู้มาลงคะแนนเสียงทั้งหมด ผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้นั้นจะได้เป็นผู้นำพระราชกรณียกิจในเขตเลือกตั้งนั้นทันที หากปรากฏว่าไม่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้คะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งในรอบแรก ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับการระบุให้เป็นหมายเลข 1 น้อยที่สุดก็就会被ตัดออกไป แล้วนำคะแนนเสียงของผู้ที่ถูกตัดออกไปนั้นมาพิจารณาว่าคะแนนเสียงเหล่านั้น ได้เลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดเป็นหมายเลข 2 บ้าง แล้วนำไปรวมกับคะแนนเสียงที่ 1 เดิมของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เหลือ ในรอบที่ 2 นี้หากผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้รับคะแนน

เสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนนั้นจะได้เป็นผู้แทนราษฎร หากยังไม่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้คะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งอีก ก็จะคัดผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้คะแนนน้อยที่สุดออกไป แล้วนำคะแนนของผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้ขึ้นมาพิจารณาตามวิธีการเดิม จนกว่าจะมีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้รับคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่ง

ตัวอย่าง ในเขตการเลือกตั้งแห่งหนึ่งมีผู้แทนราษฎรได้ 1 คน มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง 5 คน มีผู้มาลงคะแนนเสียงทั้งสิ้น 20,000 คน

ขั้นตอนการคิดคะแนน

ขั้นที่ 1 หาคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งจากผู้มาลงคะแนนเสียงทั้งหมด (50 + 1%) โดยนำคะแนนเสียงทั้งหมดหารด้วย 2 บวกด้วย 1

$$\begin{aligned} \text{คะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่ง} &= \frac{\text{คะแนนเสียงของผู้มาลงคะแนนทั้งหมด} + 1}{2} \\ &= \frac{20,000 + 1}{2} = 10,001 \end{aligned}$$

จากการนับคะแนนเสียงในรอบแรก ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับการระบุเป็น
หมายเลข 1 ผลปรากฏดังนี้

คู่มือวิทยุโทรพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้สมัครรับเลือกตั้ง	คะแนนเสียงที่ได้รับการระบุเป็นหมายเลข 1
ก.	7,000
ข.	5,500
ค.	4,000
ง.	2,500
จ.	1,000

จากผลการเลือกตั้ง ไม่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใด ได้คะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่ง คือ 10,001 คะแนน

ขั้นที่ 2 เมื่อไม่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใด ได้รับคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่ง ในรอบที่ 1 ดังนั้นจึงต้องคัดผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับการระบุเป็นหมายเลข 1 น้อยที่สุดออกไป คือ จ. แล้วนำคะแนนของ จ. มาพิจารณาว่า ได้เลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดเป็นหมายเลข 2 แล้วนำมาบวกกับคะแนนเดิมที่ได้จากการนับคะแนนเสียงในรอบแรก ผลปรากฏดังนี้

ผู้สมัครรับเลือกตั้ง	คะแนนเดิมที่ระบุเป็นหมายเลข 1	คะแนนเสียงของ จ. ที่ระบุเป็นหมายเลข 2	รวม
ก.	7,000	250	7,250
ข.	5,500	500	6,000
ค.	4,000	150	4,150
ง.	2,500	100	2,600

⁵Mackenzie and William James Millor, Free Elections, (London:George Allen and Unwin, 1985), P. 56.

จากการคิดคะแนนเสียงในรอบที่ 2 ไม่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้รับคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่ง

ขั้นที่ 3 เมื่อ ไม่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้คะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งในรอบที่ 2 จึงต้องคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้คะแนนน้อยที่สุดในรอบที่ 2 ออกไป คือ ง. แล้วนำคะแนนของ ง. มาพิจารณา ซึ่งคะแนนของ ง. จะประกอบด้วย

1. คะแนนที่ ง. ได้รับการระบุเป็นหมายเลข 1 2,500 คะแนน
 2. คะแนนเสียงของ จ. ที่ระบุให้ ง. เป็นหมายเลข 2 100 คะแนน
- คะแนนที่ ง. ได้รับการระบุเป็นหมายเลข 1 จำนวน 2,500 คะแนน ให้พิจารณาว่าในคะแนนดังกล่าวระบุผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดเป็นหมายเลข 2 และคะแนนเสียงของ จ. ที่ระบุให้ ง. เป็นหมายเลข 2 จำนวน 100 คะแนนนั้นให้นำมาพิจารณาว่าคะแนนดังกล่าวระบุผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดเป็นหมายเลข 3 แล้วนำคะแนนทั้งสองกรณีมารวมกับคะแนนเดิมที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งแต่ละคนได้รับอยู่ก่อนแล้ว ผลปรากฏดังนี้

ผู้สมัคร รับเลือกตั้ง	คะแนนเดิมที่ระบุ เป็นหมายเลข 1	คะแนนของ จ. ที่ ระบุเป็นหมายเลข 2	คะแนน ของ ง.	รวม
ก.	7,000	250	1,000	8,250
ข.	5,500	500	900	6,900
ค.	4,000	150	700	4,850

จากผลการเลือกตั้งปรากฏว่า ยังไม่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้คะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่ง จึงต้องคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีคะแนนเสียงน้อยที่สุดออกไป คือ ค. แล้วนำคะแนนของ ค. มาพิจารณากระจายให้ ก. และ ข. ตามวิธีการเดิม จนกว่าจะมีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้รับคะแนนเสียงตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว

ระบบการเลือกตั้งแบบนี้ใช้ในประเทศออสเตรเลียในปี 1918 และปี 1952

1.3 ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน (Proportional Representation)

จอห์น สจิวต มิลล์ (John Stuart Mill) ชาวอังกฤษ เป็นผู้นำแห่งลัทธิเสรีนิยม (Liberalism) ได้เขียนหนังสือชื่อว่า "รัฐบาลโดยผู้แทน" (Representative Government) ซึ่งได้นำเสนอให้ใช้ระบบการมีผู้แทนราษฎร โดยให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรให้ได้สัดส่วนกับกำลังในทางจำนวนของความคิดเห็นในทางการเมือง ซึ่งจะเป็ผลสะท้อนให้เห็นเจตนารมณ์ในทางการเมืองของประชาชนทั้งประเทศ

ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน หมายถึง การเลือกตั้งที่ยังผลให้ผู้แทนราษฎรตามสัดส่วนของคะแนนเสียงที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคได้รับ ซึ่งนักกฎหมายชาวอังกฤษชื่อ โทมัส แฮร์ (Thomas Hare) เป็นผู้คิดค้นวิธีขึ้น เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา ที่มีการกล่าวกันว่าผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกมาเป็นผู้แทนของคนกลุ่มน้อย และเนื่องจากว่าผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะต้องลงคะแนนให้กับบัญชีที่พรรคการเมืองเสนอมา จึงอาจเรียกระบบเลือกตั้งนี้ว่า ระบบการเลือกตั้งแบบบัญชี (List System)

โดยแท้จริงแล้วระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนมีอยู่หลายระบบ มิใช่เป็นระบบการเลือกตั้งเพียงแบบเดียว แต่ละประเทศที่นำไปใช้จะมีการประยุกต์ดัดแปลงให้เหมาะสมกับประเทศของตน ดังนั้นหากจะกล่าวถึงระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนแล้ว ควรจะมีการระบุลงไปให้ชัดเจนว่าระบบการเลือกตั้งสัดส่วนแบบใดที่จะกล่าวถึง เพราะระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนแบบหนึ่งก็จะให้ผลลัพธ์ที่แตกต่างไปจากอีกระบบหนึ่ง แต่โดยหลักการใหญ่ ๆ แล้วในระบบเลือกตั้งแบบดังกล่าว จำนวนของผู้แทนราษฎรของพรรคการเมืองแต่ละพรรค จะเป็นสัดส่วนกับคะแนนเสียงที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคได้รับ กล่าวคือ สมมติว่าในเขตเลือกตั้งแห่งหนึ่งมีผู้แทนราษฎรได้ 5 คน มีผู้มาออกเสียงลงคะแนนทั้งสิ้น 5,000 คน มีพรรคการเมืองที่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้ง 3 พรรค แต่ละพรรคได้รับคะแนนเสียงดังนี้ พรรค ก. ได้รับ 3,000 เสียง พรรค ข. ได้รับ 1,000 เสียง พรรค ค. ได้รับ 1,000 เสียง ดังนั้นในเขตเลือกตั้งนี้แต่ละพรรคการเมืองจะมีผู้แทนราษฎรได้ดังนี้ พรรค ก. 3 คน พรรค ข. 1 คน และพรรค ค. 1 คน ตามสัดส่วนของคะแนนเสียงที่แต่ละพรรคการเมืองได้รับ ซึ่งการแบ่งสรรที่นั่งตามสัดส่วนของคะแนนเสียงที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคได้รับนั้น อาจเกิดกรณีที่พรรคการเมืองหลายพรรคได้รับการเลือกตั้ง และไม่มีพรรคใดได้รับเสียงข้างมากในสภา (ยกเว้นในบาง

ประเทศซึ่งจะต้องพิจารณาจากปัจจัยประกอบอื่น ๆ ที่มีส่วนสนับสนุนให้ประเทศนั้นไม่ประสบ
 ภัยดังกล่าว ดังจะได้กล่าวในบทต่อไป) ทำให้รัฐบาลที่จัดตั้งเป็นรัฐบาลผสมระหว่างพรรคการเมือง
 หลายพรรค เป็นที่น่าสังเกตว่าประเทศที่ใช้ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนนั้น การแบ่งสรร
 ที่นั่งในสภาจะมีได้คำนวณตามสูตรวิธีการคิดคะแนนแต่เพียงประการเดียว ต่างก็มีมาตรการเสริม
 เพื่อลดจำนวนพรรคการเมือง ที่จะมีสิทธิได้รับการแบ่งสรรที่นั่งในสภา ยกตัวอย่างเช่น ในประเทศ
 เบลเยียม ใช้ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนโดยการคิดคะแนนเสียงแบบต้องที่ ประเทศเบลเยียม
 จะแบ่งเขตการปกครองเป็น 9 จังหวัด ใน 9 จังหวัดจะแบ่งเขตการเลือกตั้งออกเป็น 30 เขต
 การคำนวณคะแนนเสียงจะคำนวณในระดับจังหวัดเท่านั้น ซึ่งการแบ่งสรรที่นั่งเพียงระดับจังหวัด
 โดยไม่นำคะแนนเสียงมารวมกันทั้งประเทศนั้น เป็นการสนับสนุนพรรคการเมืองใหญ่ ๆ ส่วน
 พรรคการเมืองเล็ก ๆ จะเสียเปรียบ เพราะไม่มีการนำคะแนนเสียงที่กระจัดกระจายตามจังหวัด
 มารวมกันเพื่อจะ ได้รับที่นั่งเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังมีข้อกำหนดว่าพรรคการเมืองที่จะ ได้รับการแบ่งสรร
 ที่นั่ง จะต้องเป็นพรรคที่ได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งอย่างน้อยร้อยละ 60 ของคะแนนมาตรฐาน
 (Electoral Divisor) (คะแนนมาตรฐาน = คะแนนเสียงเลือกตั้งในเขต / จำนวนที่นั่งที่
 จะพึงมีในเขต) ในเขตเลือกตั้งหนึ่ง ซึ่งเท่ากับเป็นการกำจัดพรรคการเมืองเล็ก ๆ โดยทางอ้อม
 ที่จะไม่ให้ได้รับการแบ่งสรรที่นั่ง โดยเฉพาะเขตเลือกตั้งที่มีผู้แทนได้เพียงไม่กี่ที่นั่ง และในจังหวัด
 นี้มีผู้มาลงคะแนนน้อย หรือในจังหวัดที่มีการแบ่งเขตเลือกตั้งออกเป็นหลายเขต ก็ยังจะทำให้
 พรรคการเมืองเล็ก ๆ เสียเปรียบมากขึ้น ส่วนในประเทศเดนมาร์ค ซึ่งใช้ระบบการเลือกตั้ง
 แบบสัดส่วนโดยการคิดคะแนนเสียงแบบเซนต์ เลเก้ ซึ่งทั้งประเทศจะมีผู้แทนได้ 175 คน จำนวน
 135 คน จะมากจากการคิดคะแนนเสียงในแต่ละเขตเลือกตั้ง ส่วนอีก 40 ที่นั่งจะเป็นที่นั่งเสริม
 (Supplementary seat) ที่นั่งเสริมดังกล่าวจะคำนวณจากคะแนนเสียงทั้งประเทศพรรค
 การเมืองที่จะ ได้รับการพิจารณาแบ่งสรรที่นั่งเสริม จะต้องเป็นพรรคการเมืองที่ได้รับที่นั่งอย่างน้อย
 1 ที่นั่งในเขตเลือกตั้ง หรือได้รับคะแนนเสียงมากเท่ากับคะแนนเสียงเฉลี่ยต่อ 1 ที่นั่ง อย่างน้อย
 2 ใน 3 เขตการปกครอง (Regions) (ในประเทศเดนมาร์คมี 3 เขตการปกครอง แบ่งออก
 เป็น 17 เขตการเลือกตั้ง) หรือได้รับคะแนนเสียงอย่างน้อยร้อยละ 2 จากคะแนนเสียงของพรรค
 การเมืองรวมกันทั้งประเทศ

กล่าวโดยสรุปก็คือ มาตรการเสริมของระบบการคิดคะแนนเสียงแบบสัดส่วนนี้

มีการจำกัดจำนวนพรรคการเมืองที่จะมีสิทธิได้รับการแบ่งสรรที่นั่งในสภาซึ่งในการจำกัดจำนวนพรรคการเมืองก็อาจทำได้โดยการคำนวณแบ่งสรรที่นั่งจะกระทำเฉพาะในแต่ละเขตการเลือกตั้ง ไม่ได้คำนวณจากคะแนนเสียงรวมกันทั้งประเทศ ซึ่งหากคำนวณจากคะแนนเสียงทั้งประเทศแล้ว พรรคการเมืองเล็ก ๆ อาจจะได้รับการแบ่งสรรที่นั่งในสภาเพิ่มขึ้นบ้าง เนื่องจากมีคะแนนเสียงมากพอ แต่หากคำนวณแบ่งสรรที่นั่งในสภาเฉพาะเขตการเลือกตั้ง คะแนนเสียงจะกระจุกกระจายทำให้ไม่ได้คะแนนถึงคะแนนมาตรฐานที่จะได้รับการแบ่งสรรที่นั่ง นอกจากมาตรการดังกล่าวแล้วการกำหนดคะแนนเสียงขั้นต่ำที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคจะต้องได้รับเพื่อจะได้มีสิทธิรับการแบ่งสรรที่นั่งก็เป็นอีกมาตราหนึ่งในการจำกัดหรือลดจำนวนพรรคการเมืองลง

ระบบการเลือกตั้งแบบนี้มีใช้มากในกลุ่มประเทศในยุโรปในช่วงต้นทศวรรษนี้

ระบบการคิดคะแนนแบบสัดส่วนอาจจะแยกพิจารณาในหลักเกณฑ์ใหญ่ ๆ ได้ดังนี้คือ

1.3.1 ในกรณีที่กำหนดจำนวนผู้แทนราษฎรไว้แน่นอน

1.3.1.1 ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบ โทมัส แฮร์ (Thomas Hare)

1.3.1.2 ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบ ฮาเกนบัค บิชอฟ (Hagenback Bischoff)

1.3.1.3 ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบด็องท์ (D'Hondt)

1.3.1.4 ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบ แซนต์ เลเก้ (S.T. Laque)

1.3.2 ในกรณีที่ไม่ได้กำหนดจำนวนผู้แทนราษฎรไว้แน่นอน

1.3.1 ในกรณีที่กำหนดจำนวนผู้แทนราษฎรไว้แน่นอน

1.3.1.1 ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบ โทมัส แฮร์ (Thomas Hare)^๑

ในเขตเลือกตั้งแห่งหนึ่งมีผู้แทนราษฎรได้ 4 คน มีผู้มาลงคะแนนเสียงให้แก่พรรคการเมืองดังนี้

พรรคการเมือง	คะแนนเสียงที่ได้รับ
ก.	5,000
ข.	2,000
ค.	3,000
รวม	10,000

ขั้นตอนการคิดคะแนน

ขั้นที่ 1 หาคะแนนมาตรฐานโดยนำคะแนนเสียงที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคได้รับทั้งหมดหารด้วยจำนวนผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีได้ในเขตเลือกตั้งนั้น

คะแนนมาตรฐาน = $\frac{\text{คะแนนเสียงที่พรรคการเมืองแต่ละได้รับทั้งหมดในเขตเลือกตั้ง}}$

$\frac{\text{จำนวนผู้แทนราษฎรที่จะพึงมีในเขตเลือกตั้ง}}$

$$= \frac{5,000 + 2,000 + 3,000}{4}$$

$$= \frac{10,000}{4}$$

4

$$= 2,500$$

^๑ ปุณณะ สุทธิประภา, หลักเกณฑ์ทั่วไปในการเลือกตั้ง (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์การพิมพ์ กรุงเทพมหานคร, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์), หน้า 182.

ขั้นที่ 2 แบ่งสรรที่นั่ง โดยการนำคะแนนมาตรฐานหาร
คะแนนเสียงของแต่ละพรรคการเมือง ได้รับ จะได้จำนวนผู้แทนราษฎรที่แต่ละพรรคการเมือง ได้รับ
แบ่งสรร

พรรคการเมือง	คะแนนเสียงที่แต่ละพรรคการเมือง ได้รับ คะแนนมาตรฐาน	จำนวนที่นั่ง	เศษที่เหลือ
ก.	5,000/2,500	2	0
ข.	2,000/2,500	0	2,000
ค.	3,000/2,500	1	500

ที่นั่งเหลืออีกจำนวน 1 ที่นั่ง

ขั้นที่ 3 กรณีที่ได้ผู้แทนราษฎร ไม่ครบตามจำนวนที่จะ
พึงมีในเขตเลือกตั้ง จะต้องทำการแบ่งสรรที่นั่งที่เหลือให้แก่พรรคการเมืองที่เหลือเศษมากที่สุด
ซึ่งพรรคการเมืองดังกล่าว ได้แก่พรรค ข. พรรค ข. จึงได้รับที่นั่งที่เหลือ ดังนั้นในเขตเลือกตั้ง
นี้พรรคการเมืองแต่ละพรรคจะได้รับการแบ่งสรรที่นั่งดังนี้

พรรค ก. 2 ที่นั่ง

พรรค ข. 1 ที่นั่ง

พรรค ค. 1 ที่นั่ง

ในการแบ่งสรรที่นั่งตามระบบนี้ การแบ่งสรรที่นั่งครั้ง
แรกอาจจะ ไม่ได้มีผู้แทนราษฎรครบตามจำนวนที่จะพึงมีในเขตเลือกตั้งเสมอไป และการแบ่งสรร
ที่นั่งที่เหลือให้แก่พรรคการเมืองที่เหลือเศษมากที่สุดจะเป็นการอำนวยความสะดวกนี้ให้แก่พรรคเล็กมาก

1.3.1.2 ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบ ฮาเกนบัค-บิชอฟ

(Hagenback Bischoff) แยกพิจารณาเป็น 2 กรณี คือ

1.3.1.2.1 กรณีที่ได้ผู้แทนราษฎรครบตามจำนวน

1.3.1.2.2 กรณีไม่ได้ผู้แทนราษฎรครบตามจำนวน

1.3.1.2.1 กรณีได้ผู้แทนราษฎรครบตามจำนวน⁷

ในเขตเลือกตั้งแห่งหนึ่งมีผู้แทนราษฎร

ได้ 4 คน มีผู้มาลงคะแนนเสียงให้แก่พรรคการเมืองดังนี้

พรรคการเมือง	คะแนนเสียงที่ได้รับ
ก.	5,000
ข.	3,000
ค.	4,000
รวม	12,000

ขั้นตอนการคิดคะแนน

ขั้นที่ 1 หาคะแนนมาตรฐานโดยนำคะแนนเสียงที่พรรคการเมืองแต่ละพรรค ได้รับทั้งหมดหารด้วยจำนวนที่นั่งจริงที่พึงมีในเขตเลือกตั้ง บวกกับที่นั่งสมมุติ 1 ที่นั่ง

$$\text{คะแนนมาตรฐาน} = \frac{\text{คะแนนเสียงที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคได้รับทั้งหมด}}{(\text{ที่นั่งจริงที่พึงมีในเขตเลือกตั้ง} + \text{ที่นั่งสมมุติ 1 ที่นั่ง})}$$

$$= \frac{5,000 + 3,000 + 4,000}{(4 + 1)}$$

$$= \underline{12,000}$$

5

$$= 2,400$$

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 184.

ขั้นที่ 2 แบ่งสรรที่นั่งโดยนำคะแนนมาตรฐาน หาคะแนนเสียงที่แต่ละพรรคได้รับ จะได้จำนวนผู้แทนราษฎรที่แต่ละพรรคได้รับการแบ่งสรร

พรรค	คะแนนเสียงที่แต่ละพรรคได้รับ คะแนนมาตรฐาน	จำนวนที่นั่ง
ก.	5,000/2,400	2
ข.	3,000/2,400	1
ค.	4,000/2,400	1

กรณีนี้ ใน เขตเลือกตั้งที่มีผู้แทนราษฎร ได้รับเลือกตั้งครบตามจำนวนพอดี ซึ่งแต่ละพรรคการเมืองจะมีผู้แทนราษฎรดังนี้

พรรค ก.	2	ที่นั่ง
พรรค ข.	1	ที่นั่ง
พรรค ค.	1	ที่นั่ง

1.3.1.2.2 กรณีที่ไม่ได้ผู้แทนราษฎรครบตามจำนวน^๑
 ใน เขตเลือกตั้งแห่งหนึ่งที่มีผู้แทนราษฎร
 ได้ 4 คน มีผู้มาลงคะแนนเสียงให้แก่พรรคการเมืองดังนี้

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า. 185.

พรรคการเมือง	คะแนนเสียงที่ได้รับ
ก.	7,000
ข.	5,000
ค.	6,000
รวม	18,000

ขั้นตอนการคิดคะแนน

ขั้นที่ 1 หาคะแนนมาตรฐาน โดยนำคะแนนเสียงที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคได้รับทั้งหมดหารด้วยจำนวนที่นั่งจริงที่พึงมีในเขตเลือกตั้งบวกกับที่นั่งสมมติ 1 ที่นั่ง

$$\begin{aligned}
 \text{คะแนนมาตรฐาน} &= \frac{\text{คะแนนเสียงที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคได้รับทั้งหมด}}{(\text{ที่นั่งจริงที่พึงมีในเขตเลือกตั้ง} + \text{ที่นั่งสมมติ 1 ที่นั่ง})} \\
 &= \frac{7,000 + 5,000 + 6,000}{(4 + 1)} \\
 &= \frac{18,000}{5}
 \end{aligned}$$

$$= 3,600$$

ขั้นที่ 2 แบ่งสรรที่นั่งโดยนำคะแนนมาตรฐานหารคะแนนเสียงของแต่ละพรรคที่ได้รับ จะได้จำนวนผู้แทนราษฎรที่แต่ละพรรคได้รับการแบ่งสรร

พรรค	คะแนนเสียงที่แต่ละพรรค ได้รับ	จำนวนที่นั่ง
	คะแนนมาตรฐาน	
ก.	7,000/3,600	1
ข.	5,000/3,600	1
ค.	6,000/3,600	1

ที่นั่งเหลืออีกจำนวน 1 ที่นั่ง

ขั้นที่ 3 ในกรณีที่มิได้ผู้แทนราษฎรครบตามจำนวนจะต้องคำนวณแบ่งสรรที่นั่งในครั้งที่ 2 โดยเพิ่มที่นั่งสมมุติอีก 1 ที่นั่ง บวกกับที่นั่งจริงที่แต่ละพรรคการเมืองได้รับมาแล้ว หาคะแนนเสียงที่แต่ละพรรคการเมืองได้รับ ผลลัพธ์ของพรรคการเมืองใดมากที่สุด พรรคการเมืองนั้นจะ ได้รับที่นั่งที่เหลือ

ที่นั่งที่เหลือที่จะแบ่งสรร = $\frac{\text{คะแนนเสียงที่แต่ละพรรคการเมือง ได้รับ}}$

(ที่นั่งจริงที่แต่ละพรรค ได้รับมาแล้ว + ที่นั่งสมมุติ 1 ที่นั่ง)

พรรคการเมือง	คะแนนเสียงที่แต่ละพรรค ได้รับ	จำนวนที่นั่ง
	(ที่นั่งจริงที่แต่ละพรรคการเมือง ได้รับ + ที่นั่งสมมุติ 1 ที่นั่ง)	
ก.	7,000/(1+1)	3,500
ข.	5,000/(1+1)	2,500
ค.	6,000/(1+1)	3,000

พรรคการเมืองที่ได้ผลลัพธ์มากที่สุด คือ พรรค ก.

พรรค ก. จึงได้รับที่นั่งที่เหลือ ดังนั้น พรรคการเมืองแต่ละพรรคจะได้รับการแบ่งสรรที่นั่งดังนี้

พรรค ก.	2	ที่นั่ง
พรรค ข.	1	ที่นั่ง
พรรค ค.	1	ที่นั่ง

1.3.1.3 ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบด็องท์ (D'Hondt)^๑

ในเขตเลือกตั้งแห่งหนึ่งมีผู้แทนราษฎรได้ 5 คน มีผู้มาลงคะแนนเสียงให้แก่พรรคการเมืองดังนี้

พรรคการเมือง	คะแนนเสียงที่ได้รับ
ก.	6,๐๐๐
ข.	3,๐๐๐
ค.	5,๐๐๐

ขั้นตอนการคิดคะแนน

นำคะแนนเสียงทั้งหมดของพรรคการเมืองแต่ละพรรคมาหารด้วย 1, 2, 3, 4, 5 ฯลฯ ตามลำดับ และเอาจำนวนสูงสุดของผลลัพธ์เท่าจำนวนของผู้แทนราษฎรที่จะนั่งมี

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า 187.

พรรคการเมือง	คะแนนเสียงที่ได้รับ	หารด้วย			
		1	2	3	4
ก.	6,000	6,000 (1)	3,000 (3)	2,000	1,500
ข.	3,000	3,000 (3)	1,500	1,000	750
ค.	5,000	5,000 (2)	2,500 (5)	1,667	1,250

ดังนั้น พรรคการเมืองที่ได้รับการแบ่งสรรที่นั่งมีดังนี้

พรรค ก. 2 ที่นั่ง

พรรค ข. 1 ที่นั่ง

พรรค ค. 2 ที่นั่ง

ระบบการคิดคะแนนแบบนี้จะอำนวยความสะดวกให้แก่

พรรคการเมืองใหญ่และเป็นวิธีการแบ่งสรรที่ค่อนข้างง่ายและรวดเร็ว

1.3.1.4 ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบ เซนต์ เล็ก

(S.T. Lague)

ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบนี้ มีลักษณะคล้ายคลึงกับระบบการคิดคะแนนเสียงแบบด็องท์ เพียงแต่ระบบนี้จะเพิ่มค่าตัวหารให้มากขึ้นเป็นอนุกรม ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบนี้จะเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่พรรคการเมืองเล็ก

ในเขตเลือกตั้งแห่งหนึ่งมีผู้แทนราษฎรได้ 5 คน มีผู้มาลงคะแนนเสียงให้แก่พรรคการเมืองดังนี้

พรรคการเมือง	คะแนนเสียงที่ได้รับ
ก.	6,000
ข.	3,000
ค.	5,000

ขั้นตอนการคิดคะแนน

นำเอาจำนวนคะแนนเสียงทั้งหมดที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคมาหารด้วย 1.4, 3, 5, 7, 9 ฯลฯ ตามลำดับ และเอาจำนวนสูงสุดของผลลัพธ์เท่าจำนวนของผู้แทนราษฎรที่จะพึงมี

พรรคการเมือง	คะแนนเสียงที่ได้รับ	หารด้วย		
		1.4	3	5
ก.	6,000	4,285.71 (1)	2,000 (4)	1,200
ข.	3,000	2,142.86 (3)	1,000	600
ค.	5,000	3,571.43 (2)	1,666.66 (5)	1,000

ดังนั้น พรรคการเมืองที่ได้รับการแบ่งสรรที่นั่งมีดังนี้

พรรค ก. 2 ที่นั่ง

พรรค ข. 1 ที่นั่ง

พรรค ค. 2 ที่นั่ง

อย่างไรก็ตาม การแบ่งสรรจำนวนที่นั่งที่เหลืออาจจะมีลักษณะที่แน่นอนตายตัว ยกตัวอย่างเช่น การแบ่งสรรที่นั่งตามระบบโทมัส แฮร์ กรณีที่ได้ผู้แทนไม่ครบตามจำนวนก็อาจแบ่งสรรจำนวนที่นั่งที่เหลือตามระบบฮาเกนบัค - บิชอป¹⁰

1.3.2 ในกรณีที่ไม่ได้กำหนดจำนวนผู้แทนราษฎรไว้แน่นอน

การแบ่งสรรที่นั่งในกรณีที่ไม่ได้กำหนดจำนวนผู้แทนราษฎรไว้แน่นอน จะต้องมีการหาคะแนนมาตรฐานซึ่งมีอยู่ 3 วิธี คือ

1. คะแนนมาตรฐานสำหรับ 1 ที่นั่งในเขตเลือกตั้งหนึ่ง เท่ากับ คะแนนเสียงที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคได้รับทั้งหมดในเขตเลือกตั้งหารด้วยจำนวนที่นั่งที่จะพึงมีในเขตเลือกตั้งนั้น

คะแนนมาตรฐาน = $\frac{\text{คะแนนเสียงที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคได้รับทั้งหมดในเขตเลือกตั้งนั้น}}{\text{จำนวนที่นั่งที่จะพึงมีในเขตเลือกตั้งนั้น}}$

2. คะแนนมาตรฐานสำหรับที่นั่ง 1 ที่นั่งในทุกเขตเลือกตั้ง เท่ากับ คะแนนเสียงที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคได้รับทั่วประเทศ หารด้วยจำนวนที่นั่งที่จะพึงมีได้ทั่วประเทศ

คะแนนมาตรฐาน = $\frac{\text{คะแนนเสียงที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคได้รับทั่วประเทศ}}{\text{จำนวนที่นั่งที่จะพึงมีได้ทั่วประเทศ}}$

3. ออกกฎหมายกำหนดจำนวนคะแนนมาตรฐานที่จะได้รับการแบ่งสรรที่นั่ง 1 ที่นั่ง สำหรับทุกเขตเลือกตั้ง

¹⁰ ศึกษาเพิ่มเติมจาก กระมล ทองธรรมชาติ, สมบูรณ์ สุขสำราญ, และปรีชา หงษ์ไกร เลิศ, กฎหมายเลือกตั้งพรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล (กรุงเทพมหานคร มาส-เตอร์เพรส, 2531), หน้า 25 - 28.

ในเขตเลือกตั้งแห่งหนึ่งมีผู้มาลงคะแนนเสียงให้แก่พรรคการเมือง

เมืองดังนี้

พรรคการเมือง	คะแนนเสียงที่ได้รับ
ก.	12,000
ข.	10,000
ค.	8,000

ขั้นตอนการคิดคะแนน

เมื่อได้คะแนนมาตรฐานตามวิธีใดวิธีหนึ่งแล้ว นำคะแนนมาตรฐานไปหารคะแนนเสียงของแต่ละพรรคการเมืองได้รับ ผลลัพธ์จะเป็นจำนวนที่นั่งที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคได้รับการแบ่งสรร หากเหลือเศษจะตัดทิ้งไปไม่นำมาแบ่งสรรที่นั่งต่อไปอีก

ยกตัวอย่างเช่น กฎหมายกำหนดให้พรรคการเมืองได้รับการแบ่งสรรที่นั่ง 1 ที่นั่งแก่ทุก ๆ 5,000 คะแนนเสียง ดังนั้นแต่ละพรรคการเมืองจะได้รับการแบ่งสรรที่นั่งดังนี้

พรรคการเมือง	คะแนนเสียงของแต่ละพรรคการเมืองที่ได้รับ คะแนนมาตรฐานที่กฎหมายกำหนด	จำนวนที่นั่ง	เศษที่เหลือตัดทิ้ง
ก.	12,000/5,000	2	2,000
ข.	10,000/5,000	2	0
ค.	5,000/5,000	1	0

ที่นั่งมีดังนี้

ดังนั้น พรรคการเมืองแต่ละพรรคจะได้รับการแบ่งสรร

พรรค ก.	2	ที่นั่ง
พรรค ข.	2	ที่นั่ง
พรรค ค.	1	ที่นั่ง

เมื่อก้าวถึงระบบการเลือกตั้งแล้ว สิ่งที่ต้องพิจารณาประกอบกันไปคือ ความสัมพันธ์ของเขตการเลือกตั้งกับวิธีการคิดคะแนนเสียง กล่าวคือ การแบ่งเขตเลือกตั้งที่ผู้ลงคะแนนเสียงมีสิทธิเลือกผู้แทนได้เพียงคนเดียว จะใช้กับระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมาก ส่วนระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน จะใช้ได้กับการรวมเขตเลือกตั้ง

2. ข้อควรพิจารณาถึงระบบการเลือกตั้งแบบต่าง ๆ

ระบบการเลือกตั้งในแต่ละระบบต่างก็มีแนวคิดสนับสนุนและคัดค้านในระบบนั้น ๆ เอง ระบบการเลือกตั้งแบบหนึ่งอาจจะใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในประเทศหนึ่ง แต่ในขณะเดียวกันเมื่อนำระบบการเลือกตั้งแบบดังกล่าวนี้มาใช้กับอีกประเทศหนึ่ง อาจจะก่อให้เกิดผลที่แตกต่างกันออกไป ระบบการเลือกตั้งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนพรรคการเมืองบ้างหรือไม่ กล่าวคือ ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนจะก่อให้เกิดพรรคการเมืองมากพรรค ในขณะที่ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากจะเป็นระบบที่ขั้วหรือสนับสนุนให้มีพรรคการเมืองน้อยพรรค แต่ก็ไม่จำเป็นเสมอไป ยกตัวอย่างเช่น ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดาจะขั้วหรือมีส่วนสนับสนุนให้เกิดพรรคการเมืองเพียง 2 พรรค แต่เมื่อนำมาใช้ในประเทศไทยกลับก่อให้เกิดปัญหาความมีพรรคการเมืองมากพรรค ทั้งนี้อาจเป็นสาเหตุเนื่องมาจากปัจจัยประกอบในประเทศนั้น ๆ ด้วย เช่น วัฒนธรรมในทางการเมือง ปัจจัยทางอุดมการณ์ ปัจจัยทางศาสนา เป็นต้น ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้นับว่าเป็นปัจจัยประกอบที่จะมีส่วนสนับสนุนให้ระบบการเลือกตั้งแบบนั้น ๆ ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ นอกจากนี้ในบางประเทศยังมีการหามาตรการมาเสริมเพื่อให้ระบบการเลือกตั้งมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น การขยายฐานอายุผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การกำหนดเกณฑ์คะแนนเสียงที่พรรคการเมืองจะต้องได้รับเพื่อจะได้รับ

สิทธิในการแบ่งสรรที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้น การพิจารณาถึงข้อสนับสนุนและข้อคัดค้าน ในระบบการเลือกตั้งแบบใด จึงมีใช้หลักเกณฑ์ที่แน่นอนว่าจะก่อให้เกิดผลเช่นนั้นในทุกกรณี เพราะบางประเทศอาจมีปัจจัยประกอบพิเศษที่แตกต่างออกไป แต่พอสรุปถึงผลของระบบการเลือกตั้งแบบต่าง ๆ ได้ดังนี้

- 2.1 ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา
 - 2.1.1 ข้อสนับสนุนของระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา
 - 2.1.2 ข้อคัดค้านของระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา
- 2.2 ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากเด็ดขาด
 - 2.2.1 ข้อสนับสนุนของระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากเด็ดขาด
 - 2.2.2 ข้อคัดค้านของระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากเด็ดขาด
- 2.3 ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน
 - 2.3.1 ข้อสนับสนุนของระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน
 - 2.3.2 ข้อคัดค้านของระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน

2.1 ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา

2.1.1 ข้อสนับสนุนของระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา

1. ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา ตามปกติจะใช้กับเขตเลือกตั้งที่มีผู้แทนราษฎรได้เพียงคนเดียว ทำให้เขตเลือกตั้งมีขนาดเล็ก จึงเป็นการเปิดโอกาสให้คนดี มีความรู้ความสามารถ และมีคุณธรรม แต่มีทุนทรัพย์น้อย ได้มีโอกาสเข้าแข่งขันสมัครรับเลือกตั้งได้ เพราะเขตเลือกตั้งที่มีขนาดค่อนข้างเล็ก ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะเสียค่าใช้จ่าย

ในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง¹¹

2. เนื่องจากเขตเลือกตั้งจะมีขนาดเล็ก จึงเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างผู้แทนราษฎรกับประชาชน เพราะผู้แทนราษฎรและประชาชนจะมีโอกาสคุ้นเคยกันมาก จึงสามารถรับฟังความคิดเห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างทั่วถึง ก่อให้เกิดความผูกพันระหว่างผู้แทนราษฎรกับประชาชนผู้เลือกตั้งในเขตนั้น เพราะถ้าหากว่าผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งจากเขตดังกล่าว ไม่ใส่ใจในปัญหาที่เกิดขึ้นและแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ที่เกิดขึ้นในเขตเลือกตั้งที่ตนได้รับเลือกมา ในการเลือกตั้งคราวหน้าอาจจะเป็นไปได้ว่าผู้แทนราษฎรผู้นั้นอาจจะไม่ได้รับเลือกเป็นผู้แทนในเขตนั้นอีก เพราะขาดการสนับสนุนจากประชาชนในเขตเลือกตั้งดังกล่าว¹²

3. เป็นการป้องกันการทุ่มเงินซื้อคะแนนเสียง เพราะในเขตเลือกตั้งที่มีขนาดไม่กว้างมาก ประชาชนจะรู้จักผู้สมัครรับเลือกตั้งแต่ละคนเป็นอย่างดี ทำให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทราบและตัดสินใจได้ง่ายว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดเป็นคนดี มีความรู้ความสามารถ ทำให้การใช้เงินซื้อเสียงอาจจะไม่ประสบผลเท่าที่ควร ทั้งยังเป็นการทำให้พรรคการเมืองต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและระมัดระวังว่า จะส่งผู้สมัครคนใดเข้าแข่งขันในการเลือกตั้ง เพราะประชาชนมีโอกาสเลือกได้เพียงคนเดียว เท่ากับเป็นการป้องกันการซื้อคะแนนเสียงโดยทางอ้อม¹³

4. เป็นระบบที่ค่อนข้างง่าย เนื่องจากผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

¹¹ หยุด แสงอุทัย หลักธรรมคุณและกฎหมายเลือกตั้งทั่วไป (พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513), หน้า 235.

¹² ปุณณะ สุทธิประภา, หลักเกณฑ์ทั่วไปในการเลือกตั้ง, หน้า 134.

¹³ กระทรวงมหาดไทย, สำนักนโยบายและแผนมหาดไทย, รายงานการวิจัยการศึกษาเกี่ยวกับการซื้อคะแนนเสียงและการทุจริตในการเลือกตั้ง (ไม่ปรากฏสถานที่และปีที่พิมพ์), หน้า 35. (อัดสำเนา)

ทำเครื่องหมายในบัตรเลือกตั้งเพียงหมายเลขเดียว มีผลทำให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งใช้
ดุลพินิจในการคัดเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างเต็มที่¹⁴

5. ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง
เพราะเขตเลือกตั้งที่มีขนาดเล็ก ผู้สมัครรับเลือกตั้งย่อมหาเสียงได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งการบริหาร
การเลือกตั้งย่อมเป็นการสะดวก เพราะผู้ที่ได้รับคะแนนเสียงเลือกตั้งมากที่สุด จะได้รับเลือก
เป็นผู้แทนราษฎรในเขตเลือกตั้งนั้น โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการคำนวณแบ่งสรรที่นั่งแต่อย่างใด¹⁵

6. เป็นการส่งเสริมระบบพรรคการเมืองน้อยพรรค หรือให้เหลือ
พรรคการเมืองใหญ่ๆ เพียง 2 พรรค กล่าวคือ ถ้าหากผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีความเข้าใจ
ในระบบพรรคการเมืองอย่างดีแล้ว จะทำให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งตัดสินใจได้ว่าควรจะ
เลือกพรรคการเมืองใดเข้าไปทำหน้าที่บริหารประเทศ เพราะถ้าหากลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
ให้แก่พรรคการเมืองที่ไม่ค่อยประสบผลสำเร็จในการเลือกตั้ง หรือพรรคการเมืองที่ไม่ค่อยมี
โอกาสชนะการเลือกตั้ง คะแนนเสียงดังกล่าวจะเป็นคะแนนที่สูญเปล่า ไม่ได้รับการพิจารณา
ส่งผลในการที่มีผู้แทนราษฎรในสภา ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจึงต้องพิจารณาอย่างรอบคอบที่จะ
ลงคะแนนให้กับพรรคการเมืองใดที่คาดว่าจะได้รับการเลือกตั้ง อันเป็นผลทำให้เหลือจำนวน
พรรคการเมืองเพียงไม่กี่พรรคที่ราษฎรจะลงคะแนนเสียงให้ ประกอบกับคะแนนเสียงที่ลงให้แก่
ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ไม่ค่อยมีผู้สนับสนุนเท่าใดนัก จะเป็นคะแนนเสียงที่สูญเปล่า ทำให้พรรคการเมือง
เล็กๆ ไม่มีโอกาสที่จะมีผู้แทนราษฎรของตนในสภา เพราะผู้สนับสนุนพรรคการเมืองนั้น ๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁴ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, โครงการศึกษาต่อเนื่องคณะรัฐศาสตร์, ระบบการ
เลือกตั้งกับการพัฒนาทางการเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครนิมพ์, 2530),
หน้า 36.

¹⁵ ปุณณะ สุทธิประภา, หลักเกณฑ์ทั่วไปในการเลือกตั้ง, หน้า 129.

การจัดกระจายตามเขตเลือกตั้งต่าง ๆ ไม่สามารถมีเสียงข้างมากในเขตเลือกตั้งใดๆ ได้เลย¹⁶

7. ทำให้การจัดตั้งรัฐบาลเป็นไปค่อนข้างง่ายและโอกาสที่จะเป็นรัฐบาลที่มีเสถียรภาพย่อมมีมาก เพราะระบบการเลือกตั้งแบบนี้จะเป็นตัวช่วยให้จำนวนพรรคการเมืองลดลง ปัญหาในการบริหารประเทศจะไม่ค่อยเกิดขึ้นในกรณีที่อาจจะต้องจัดตั้งรัฐบาลผสม เพราะหากมีจำนวนพรรคการเมืองน้อยพรรค พรรคที่เป็นฝ่ายจัดตั้งรัฐบาลก็จะมีความร่วมมือกันได้ง่ายกว่ากรณีที่มีพรรคการเมืองมากพรรคสนับสนุนรัฐบาล กล่าวคือ ถ้าจะต้องมีพรรคการเมืองมากพรรคสนับสนุนรัฐบาลเพื่อให้ได้เสียงข้างมากในสภามากขึ้นเท่าใด โอกาสที่พรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งจะถอนการสนับสนุนรัฐบาลในภายหลังก็ย่อมมีโอกาสมากขึ้น¹⁷

8. ในประเทศที่ประชาชนมีความสนใจในทางการเมืองเป็นอย่างดี พฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะสนับสนุนพรรคการเมืองมากกว่าตัวบุคคล ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสามารถเลือกได้ว่าจะให้พรรคการเมืองใดจัดตั้งรัฐบาล โดยการลงคะแนนสนับสนุนพรรคการเมืองนั้นๆ จนได้รับคะแนนเสียงข้างมากในสภา ทำให้พรรคการเมืองดังกล่าวจัดตั้งรัฐบาลขึ้น ระบบนี้จึงเป็นวิถีทางหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเลือกรัฐบาลได้¹⁸

9. พิจารณาทางด้านการบริหารประเทศ ระบบการเลือกตั้งแบบนี้ จะมีพรรคการเมืองที่มีแนวนโยบายแตกต่างกันเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ เพื่อให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งพิจารณาว่า ตนประสงค์จะให้พรรคการเมืองใดเข้าไปจัดตั้งรัฐบาลเพื่อทำการบริหารประเทศ ในกรณีที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นถึงขั้นไม่สามารถประนีประนอมได้ การยุบสภาเพื่อให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งตัดสินใจในการเลือกตั้งทั่วไปนั้น ก็จะไม่เป็นปัญหามากนัก เพราะผู้ลงคะแนน

¹⁶ กระทบ ทงชธรรมชาติ, กฎหมายเลือกตั้งพรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล, หน้า 18.

¹⁷ ลีวิวัฒน์ สุภรณ์ไพบูลย์, กฎหมายรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, 2524), หน้า 59.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน.

เสียงเลือกตั้งจะทำความเข้าใจกับความเห็นที่แตกแยกกันไปในแนวทางใหญ่ ๆ ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะทราบและเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ได้โดยง่าย ว่าพรรคการเมืองใดมีแนวทางแก้ไขปัญหาเหล่านั้นอย่างไร ทำให้การตัดสินใจเป็นไปได้ง่ายขึ้น ในการที่จะสนับสนุนพรรคการเมืองเดิมต่อไป หรือหันไปสนับสนุนพรรคการเมืองใหม่ที่มีแนวนโยบายสอดคล้องกับความความคิดเห็นของตน

2.1.2 ข้อคัดค้านของระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา

1. หากพิจารณาอีกด้านหนึ่ง ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดาจะสามารถทุ่มเงินซื้อคะแนนเสียงได้ง่ายและใช้เงินจำนวนไม่มาก เพราะเขตเลือกตั้งมีขนาดเล็ก โดยเฉพาะหากผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีจิตสำนึกในทางการเมืองอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ การโน้มน้าวชักจูงเพื่อกระทำการทุจริตในการเลือกตั้งและการใช้เงินซื้อคะแนนเสียงย่อมมีโอกาสทำได้ง่ายตามไปด้วย รวมทั้งการใช้อิทธิพลเพื่อที่จะให้ได้รับการเลือกตั้งย่อมมีโอกาสเกิดขึ้นได้ง่ายกว่า เพราะระบบการเลือกตั้งแบบนี้โดยปกติจะใช้กับวิธีการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต แต่ละเขตจะมีจำนวนผู้แทนราษฎรได้เพียงคนเดียว ดังนั้น เขตการเลือกตั้งย่อมจะมีขนาดเล็ก ทำให้มีการทุ่มเงินซื้อคะแนนเสียงมาก เพราะผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับคะแนนเสียงสูงสุด จะได้เป็นผู้แทนราษฎรในเขตเลือกตั้งนั้น แม้ว่าจะมีคะแนนเสียงมากกว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งคนอื่น ๆ เพียงเล็กน้อยก็ตาม¹⁹

2. หากผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีพฤติกรรมในการลงคะแนนเสียงที่นิยมตัวบุคคล จะเป็นภาระให้ความสำคัญในตัวบุคคลผู้สมัครรับเลือกตั้งมากกว่าพรรคการเมือง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากพฤติกรรมทางการเมือง (Political Behaviour) มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) ซึ่งพฤติกรรมทางการเมืองยังมีความสัมพันธ์กับค่านิยมทางสังคม (Social Value) อุดมการณ์ทางการเมือง (Political

¹⁹ อุกฤษ มงคลนาวิน, การเลือกตั้งผู้แทนตามอัตราส่วน (ไม่ปรากฏสถานที่และปีที่พิมพ์), หน้า 4. (อัดสำเนา)

Ideology) และบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norm)²⁰ พฤติกรรมดังกล่าวเป็นการทำลายระบบพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่ให้ความสำคัญต่อพรรคที่ตนสังกัดอยู่ เพราะตนได้รับเลือกตั้งเพราะคุณสมบัติส่วนตัวมิใช่เนื่องมาจากนโยบายหรือพรรคการเมือง อันเป็นผลทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่สังกัดพรรคการเมืองนั้นๆ ไม่ปฏิบัติตามมติของพรรคการเมืองในเรื่องต่าง ๆ โดยคิดว่าถึงอย่างไรในการเลือกตั้งครั้งต่อไปตนก็คงจะได้รับการเลือกตั้งอีก²¹

3. การจัดแบ่งพื้นที่ เขตการเลือกตั้งอาจมีปัญหาและอุปสรรคอยู่หลายประการ ปัญหาที่สำคัญคือ ถ้าหากการแบ่งเขตการเลือกตั้งถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการเอาชนะผู้สมัครรับเลือกตั้งคนอื่น ๆ โดยการแบ่งเขตเลือกตั้งจะพยายามกำหนดเขตเลือกตั้งให้ครอบคลุมพื้นที่ที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนหนึ่งมีคะแนนนิยมมากที่สุด ในขณะที่เดียวกันพยายามแบ่งเขตที่เป็นเขตคะแนนเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งคนอื่นออกไปจากเขตเลือกตั้ง เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่อีกฝ่ายหนึ่ง การแบ่งเขตเลือกตั้งดังกล่าวเรียกว่า เจอร์รี่แมนเดอร์ (Gerrymander)²² นอกจากนี้แล้วองค์กรที่มีหน้าที่ในการแบ่งเขตการเลือกตั้งควรพิจารณาถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ กลุ่มชนในเขตการเลือกตั้งนั้น ๆ เพราะในเขตหนึ่งทั้งทางภูมิศาสตร์และกลุ่มชนที่แตกต่างกันย่อมมีความต้องการที่แตกต่างกันออกไป²³

²⁰ กระมล ทองธรรมชาติ และคณะ, กฎหมายเลือกตั้งพรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล, หน้า 52.

²¹ กระทรวงมหาดไทย, สำนักนโยบายและแผน, รายงานการศึกษาเกี่ยวกับการซื้อคะแนนเสียงและการทุจริตในการเลือกตั้ง, หน้า 36. (อัดสำเนา)

²² ในปี 1812 เขตเลือกตั้งเอสเซ็กซ์ (Essex) มลรัฐแมสซาชูเซตส์ในสหรัฐอเมริกา ผู้ว่าการรัฐ คือ นายเอลบริดจ์ เจอร์รี่ (Elbridge Gerry) เจตนาแบ่งเขตเลือกตั้งเพื่อผลประโยชน์ของพรรคตน โดยไม่คำนึงถึงความเหมาะสมของสภาพทางภูมิศาสตร์ โดยพื้นที่ย่อยของเขตเลือกตั้งนี้อยู่ไกลจากกันจนแทบไม่มีความเกี่ยวข้องกันเลย เขตเลือกตั้งนี้คล้ายสัตว์ในเทพนิยายที่เรียกว่า ซาลาแมนเดอร์ จึงมีการเปรียบเปรยพฤติกรรมเช่นนี้ว่า เจอร์รี่แมนเดอร์

²³ ลีวีตส์ สการ์ณิไพบูลย์, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, หน้า 59.

4. ระบบการเลือกตั้งแบบนี้เป็นระบบการเลือกตั้งที่อ้างให้มีพรรคการเมืองที่สำคัญๆ เพียง 2 พรรค กล่าวคือ หากผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีความเข้าใจในระบบพรรคการเมืองเป็นอย่างดีแล้ว การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะให้ความสนใจในนโยบายของพรรคการเมืองมากกว่าคุณสมบัติส่วนตัวของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ดังนั้น การจะลงคะแนนเสียงให้แก่พรรคการเมืองใด ผู้ลงคะแนนจะต้องวิเคราะห์เป็นอย่างดีแล้วว่าจะลงคะแนนให้แก่พรรคใด ซึ่งพรรคที่จะลงคะแนนเสียงให้จะต้องเป็นพรรคที่มีโอกาสได้รับเลือกตั้งเป็นเสียงข้างมากในสภา เพราะการลงคะแนนเสียงให้แก่พรรคการเมืองเล็ก ๆ ซึ่งอาจจะไม่ได้รับการเลือกตั้งนั้น คะแนนเสียงที่จะลงเป็นคะแนนเสียงที่สูญเปล่า เนื่องจากเฉพาะแต่คะแนนเสียงของผู้ชนะการเลือกตั้งเท่านั้นจะได้รับการพิจารณาในการมีที่นั่งในสภา จึงเท่ากับเป็นการบีบบังคับโดยทางอ้อมให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ให้ลงคะแนนแก่พรรคการเมืองที่สำคัญเพียง 2 พรรคเท่านั้น การลงคะแนนให้แก่พรรคอื่น ๆ ย่อมไม่มีค่าแต่ประการใด²⁴

5. ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา เฉพาะคะแนนของผู้ชนะในเขตเลือกตั้งเท่านั้น ที่จะได้รับการพิจารณาในการแบ่งสรรที่นั่งในสภา ส่วนคะแนนเสียงของผู้ที่ได้คะแนนในลำดับถัดไปจะไม่ได้ได้รับการพิจารณาแต่อย่างใด ดังนั้น เสียงของราษฎรฝ่ายข้างน้อยในเขตเลือกตั้งดังกล่าวจะไม่ได้ได้รับการพิจารณาเลย ทั้งนี้หากฝ่ายข้างน้อยได้รับการคัดเลือกเข้าไปในสภาจำนวนหนึ่ง ก็อาจจะเป็นปากเป็นเสียงแทนกลุ่มชนได้ เพื่อเป็นการสะท้อนปัญหาและความต้องการของคนส่วนน้อย นอกจากนี้แล้วก็อาจจะใช้สิทธิคัดค้านการกระทำของฝ่ายรัฐบาลซึ่งจัดตั้งโดยฝ่ายข้างมากได้ ทำให้รัฐบาลไม่สามารถใช้อำนาจตามอำเภอใจ²⁵

6. ทำให้พรรคการเมืองใหญ่ได้เปรียบพรรคการเมืองเล็ก ๆ หรือพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นใหม่ เพราะพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นใหม่ย่อมมีผู้สนับสนุนในนโยบาย

²⁴ กระมล ทองธรรมชาติและคณะ, กฎหมายเลือกตั้งพรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล, หน้า 18.

²⁵ สิริวัฒน์ แสงอุทัย, หลักกรรมและกฎหมายเลือกตั้งทั่วไป, หน้า 59.

ค่อนข้างน้อย จึงต้องใช้ระยะเวลาในการเผยแพร่ความคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของพรรคการเมืองของตน การที่จะให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งลงคะแนนสนับสนุนนโยบาย ของพรรคการเมืองย่อมต้องใช้ระยะเวลานานด้วย พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นใหม่หรือพรรค การเมืองที่มีขนาดเล็ก ย่อมจะเสียเปรียบพรรคการเมืองใหญ่ในทุกเขตเลือกตั้งเพราะมีคะแนน เสียงกระจัดกระจาย²⁶

7. โดยปกติแล้วระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา แต่ ละเขตเลือกตั้งจะมีผู้แทนราษฎรได้เพียงคนเดียว เขตเลือกตั้งย่อมจะมีขนาดเล็ก ผู้สมัครรับ เลือกตั้งในเขตการเลือกตั้งใดก็จะรณรงค์หาเสียงเฉพาะในเขตเลือกตั้งนั้น การหาเสียงมุ่ง ประเด็นที่ปัญหาและความต้องการของประชาชนในเขตการเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งและผู้ ลงคะแนนเสียงจะมีความใกล้ชิดกันมาก เมื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งได้รับเลือกเป็นผู้แทนในเขต เลือกตั้งดังกล่าว ผู้แทนราษฎรจะมีความผูกพันกับเขตเลือกตั้งที่เลือกตนมาเป็นอย่างมาก และ มักดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อปกป้อง และ อื้ออำนวยการผลประโยชน์ให้กับเขตเลือกตั้งที่เลือกตนมา อยู่เสมอ ซึ่งบางครั้งผลประโยชน์ของเขตเลือกตั้งที่ตนได้รับเลือกมานั้น ไม่ใช่เป็นผลประโยชน์ ของส่วนรวม แต่จำเป็นจะต้องกระทำเพื่อให้ประชาชนในเขตเลือกตั้งเห็นว่าตนสามารถแก้ไข ปัญหาของท้องถิ่นได้ เพราะมิฉะนั้นผู้แทนผู้นั้นอาจจะไม่ได้รับการเลือกตั้งในโอกาสต่อไป

8. จากหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเลือกตั้ง ในเรื่องหลักการเลือก ตั้งโดยเสมอภาคนั้น คะแนนเสียงแต่ละคะแนนของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง จะต้องส่งผลใน การเลือกตั้งอย่างเต็มที่ แต่ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดานั้น ย่อมไม่เป็นการ สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ดังกล่าว กล่าวคือ เฉพาะแต่ละคะแนนของผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเท่านั้นที่จะ ได้รับการพิจารณาในการมีผู้แทนราษฎรในสภา ส่วนคะแนนเสียงที่ลงให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้ง คนอื่น ๆ ที่ไม่ได้รับการเลือกตั้งนั้น จะเป็นคะแนนเสียงที่สูญเปล่าไม่ได้รับการพิจารณาแต่ อย่างไม่ใด²⁷

²⁶ หยุด แสงอุทัย, หลักกรรมคุณและกฎหมายเลือกตั้งทั่วไป, หน้า 239.

²⁷ ปุณณะ สุกวิประภา, หลักเกณฑ์ทั่วไปในการเลือกตั้ง, หน้า 135.

9. สภาผู้แทนราษฎรซึ่งจะต้องแสดงความต้องการของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งส่วนใหญ่ อาจจะไม่ตรงกับความต้องการของประชาชนผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งส่วนใหญ่เสมอไปก็ได้ ทั้งนี้เพราะระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดาไม่มีการโอนคะแนนเสียงให้แก่กัน ยกตัวอย่างเช่น ในการเลือกตั้งทั่วไปของประเทศไทยในปี 1951 พรรคคอนเซอเวตีฟได้รับคะแนนเสียง 47.98% ได้ 321 ที่นั่ง ส่วนพรรคเลเบอร์ได้รับคะแนนเสียงถึง 48.77% แต่ได้รับที่นั่งเพียง 295 ที่นั่ง ทั้ง ๆ ที่พรรคเลเบอร์ได้รับคะแนนเสียงมากกว่าพรรคคอนเซอเวตีฟ แต่กลับได้รับจำนวนที่นั่งน้อยกว่า

2.2 ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากเด็ดขาด

2.2.1 ข้อสนับสนุนของระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากเด็ดขาด

1. เป็นการเน้นบทบาทของระบบพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้งอิสระหรือไม่สังกัดพรรคการเมือง จะมีโอกาสได้รับการเลือกตั้งค่อนข้างยาก ถ้าไม่ได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมือง โดยที่บทบาทของพรรคการเมืองจะเห็นได้ชัดเจนในการเลือกตั้งในรอบที่ 2 ยกตัวอย่างเช่น ในรอบแรกผู้สมัครรับเลือกตั้งอิสระได้คะแนนเสียงมาเป็นที่หนึ่ง และผู้สมัครรับเลือกตั้งที่สังกัดพรรคการเมืองได้คะแนนมาเป็นที่สอง ซึ่งการเลือกตั้งในรอบที่ 2 นี้ คะแนนของผู้สมัครรับเลือกตั้งอิสระที่ได้รับจะไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ในขณะที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองนั้น อาจจะได้คะแนนเพิ่มเติมจากผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่ยังไม่แน่ใจว่าจะเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดในรอบที่ 2 ผู้สมัครรับเลือกตั้งในนามพรรคการเมืองจะได้เปรียบในแง่ที่ว่า จะมีโอกาสได้รับการสนับสนุนจากพรรคการเมืองที่มีนโยบายใกล้เคียงกัน โดยอาจจะมีการตกลงกันระหว่าง 2 พรรคการเมืองที่มีแนวนโยบายใกล้เคียงกัน โดยที่พรรคการเมืองที่ไม่มีสิทธิ์ส่งผู้สมัครรับเลือกตั้งในรอบที่ 2 จะขอให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่สนับสนุนตน ให้ลงคะแนนให้แก่พรรคการเมืองที่ได้ตกลงกัน ขณะเดียวกันพรรคการเมืองดังกล่าวจะต้องตอบแทนในลักษณะเดียวกันในเขตเลือกตั้งอื่น ๆ ผู้สมัครรับเลือกตั้งจึงจำเป็นที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือจากพรรคการเมือง ทำให้ผู้ได้รับเลือกตั้งต้องปฏิบัติตามมติของพรรคการเมือง เป็นการสร้างเสริมวินัยให้เกิดแก่พรรคการเมือง มิฉะนั้นแล้วตนจะไม่ได้

รับการสนับสนุนจากพรรคการเมือง โอกาสที่จะได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎรย่อมเป็นไปได้ยาก²⁸

2. ผู้แทนราษฎรจะเป็นผู้แทนเสียงข้างมากของผู้ลงคะแนนเสียงในเขตเลือกตั้ง เท่ากับว่าเป็นตัวแทนของราษฎรอย่างแท้จริง เพราะผู้สมัครรับเลือกตั้งที่จะได้รับเลือกเป็นผู้แทนราษฎรนั้น จะต้องได้รับคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งของคะแนนเสียงทั้งหมดในเขตเลือกตั้งนั้น ๆ หากไม่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้รับคะแนนเสียงตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว จะต้องมีการลงคะแนนเสียงกันในรอบที่ 2 ซึ่งในกรณีที่ในรอบที่ 2 ให้สิทธิเฉพาะผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้คะแนนเสียงเป็นที่ 1 และที่ 2 สมัครเข้าแข่งขันเลือกตั้งเท่านั้น ในรอบนี้เองผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่เคยลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้สิทธิในการสมัครในรอบที่ 2 นี้ ซึ่งในรอบแรกอาจจะลงคะแนนให้เพราะการสนิทสนมรู้จักเป็นส่วนตัว ในรอบที่ 2 นี้ผู้ลงคะแนนดังกล่าวจะได้พิจารณากันอย่างละเอียดถี่ถ้วนว่า ตนต้องการให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดเป็นผู้แทนราษฎรที่แท้จริง²⁹

2.2.2 ข้อคัดค้านของระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากเด็ดขาด

1. ในกรณีที่ไม่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดได้รับคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งของผู้มาลงคะแนนเสียงทั้งหมดในเขตเลือกตั้งนั้น จะต้องจัดให้มีการเลือกตั้งกันใหม่เป็นรอบที่ 2 โดยอาจให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับคะแนนเสียงเป็นที่ 1 และที่ 2 หรืออาจจะให้มีการสมัครรับเลือกตั้งโดยเสรี ซึ่งเป็นการหมดเปลืองค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง และอาจทำให้

²⁸ พงศ์เจริญ ศกุนตาทักษ์, ประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองในประเทศไทย

(พระนคร : โรงพิมพ์ของสมาคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2516), หน้า 69.

²⁹ กระมล ทองธรรมชาติและคณะ, กฎหมายเลือกตั้งพรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล, หน้า 21.

ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเพื่อหน่วยการเลือกตั้ง ไม่ไปลงคะแนนเสียงได้ โดยเฉพาะในประเทศที่ประชาชนให้ความสำคัญในการเลือกตั้งในระดับต่ำ^{๑๐}

2. ก่อให้เกิดระบบพรรคการเมืองหลายพรรค การเลือกตั้งในรอบแรกพรรคการเมืองแต่ละพรรคต่างมีความหวังที่จะได้รับที่นั่งในสภาด้วยกันทุกพรรค พรรคการเมืองที่มีนโยบายใกล้เคียงกันจะ ไม่ได้รับความกระทบกระเทือนในเรื่องที่นั่งในสภาของตน โดยในรอบแรกหาก ไม่มีผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใด ได้รับคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่ง จะต้องมีการจัดให้มีการเลือกตั้งในรอบที่ 2 ซึ่งในรอบนี้อาจมีผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนในรอบแรก ไม่มีสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งในรอบที่ 2 จึงอาจมีการตกลงกันกับพรรคการเมืองที่มีสิทธิส่งผู้สมัครเข้ารับการเลือกตั้งในรอบที่ 2ว่าจะให้ผู้ที่สนับสนุนตนเองลงคะแนนให้แก่พรรคการเมืองนั้น ๆ และในทางตรงข้าม พรรคการเมืองนั้น ๆ จะต้องกระทำการเช่นเดียวกันในเขตเลือกตั้งอื่น ๆ ในกรณีนี้เองหากมีการตกลงกันระหว่างหลาย ๆ พรรคการเมืองแล้ว แนวโน้มที่จะก่อให้เกิดระบบพรรคการเมืองมากพรรคย่อมเกิดขึ้นได้^{๑๑}

2.3 ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน

2.3.1 ข้อสนับสนุนของระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน

1. อาจเป็นการลดจำนวนการซื้อเสียงลงได้บ้าง เพราะในระบบการเลือกตั้งแบบนี้ ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งต้องพิจารณาบุคคลที่ตนจะทำการเลือกจากบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองเป็นผู้จัดทำขึ้น และการแบ่งสรรจำนวนที่นั่งจะพิจารณาจากคะแนนที่

^{๑๐} ปุณณะ สุทธิประภา, หลักเกณฑ์ทั่วไปในการเลือกตั้ง, หน้า 128.

^{๑๑} กระทบ ทองธรรมชาติและคณะ, กฎหมายเลือกตั้งพรรคการเมืองและเสถียรภาพของรัฐบาล, หน้า 23.

พรรคการเมืองแต่ละพรรคได้รับ โดยผู้ที่จะได้รับเลือกเป็นผู้แทนนั้นจะพิจารณาลำดับที่ปรากฏในบัญชีรายชื่อเลือกตั้งเรียงตามลำดับไป ดังนั้นจึงไม่มีประโยชน์ที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีรายชื่ออยู่ในบัญชีเลือกตั้งจะไปซื้อคะแนนเสียง เพราะผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับการกำหนดให้อยู่ในลำดับต้น โอกาสที่จะได้รับการแบ่งสรรที่นั่งย่อมมีมากอยู่แล้ว และผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับการกำหนดให้อยู่ในลำดับท้ายก็จะไม่อยากซื้อคะแนนเสียง เพราะตนเองจะไม่ได้รับเลือกก็ได้^{๓๒}

2. ปัญหาความต้องการและความคิดเห็นของชนกลุ่มน้อยจะได้รับการพิจารณาด้วย เพราะคะแนนเสียงของแต่ละพรรคการเมืองได้รับนั้น จะส่งผลในการแบ่งสรรที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้น พรรคการเมืองที่ได้รับคะแนนเสียงถึงเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ก็สามารถมีที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรได้ ทำให้ทุกปัญหาและทุกแนวความคิดมีโอกาสที่จะมีผู้แทนของตนในสภา ความคิดเห็นและผลประโยชน์ทางการเมืองต่าง ๆ จะได้มีการแสดงออกในระดับชาติ^{๓๓}

3. เป็นการสร้างวินัยให้แก่พรรคการเมือง เพราะระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนจะต้องมีการเสนอบัญชีรายชื่อโดยพรรคการเมือง การกำหนดให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งต้องเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นบัญชีรายชื่อ จะทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งอยู่ในวินัยของพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่ได้รับการเลือกตั้ง ไม่อาจทำตนให้เป็นอิสระต่อพรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่ ทั้งนี้เพราะผู้สมัครรับเลือกตั้งตระหนักดีว่าการที่ตนได้รับเลือกนั้น ไม่ใช่เพราะความสามารถหรือชื่อเสียงส่วนตัว แต่เป็นเพราะชื่อเสียงและความนิยมที่พรรคการเมืองได้รับจากผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การที่ไม่กระทำตนให้อยู่ในวินัยของพรรคการเมืองอาจโดนขับออกจากพรรค พรรคการเมืองจึงมีโอกาสเป็นปึกแผ่นได้ง่าย เพราะความสามัคคีระหว่างสมาชิกภายในพรรคการเมือง

^{๓๒} อุกฤษ มงคลนาวิน, การเลือกตั้งผู้แทนตามอัตราส่วน, หน้า 4. (อัดสำเนา)

^{๓๓} หยุด แสงอุทัย, หลักรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งทั่วไป, หน้า 2๐5.

4. ตามหลักเกณฑ์ทั่วไปของการเลือกตั้ง หลักเกณฑ์ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ หลักการเลือกตั้งโดยเสมอภาค กล่าวคือ สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนมีความสำคัญและได้รับการยอมรับโดยเท่าเทียมกัน โดยไม่คำนึงถึงสถานภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ของผู้ลงคะแนนเสียงแต่ประการใด ซึ่งในการนี้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแต่ละคนจะลงคะแนนเสียง โดยเท่าเทียมกัน และคะแนนเสียงทุกคะแนนจะต้องส่งผลในการเลือกตั้งอย่างเต็มที่ หรือ ได้รับการพิจารณาในการแบ่งสรรที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎร ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนเป็นระบบที่มีการแบ่งสรรที่นั่งในสภา โดยคำนึงถึงคะแนนเสียงที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งแต่ละพรรคการเมือง ได้รับคะแนนเสียงทุกคะแนนจะได้รับการพิจารณา จึงเป็นระบบที่ให้ความเป็นธรรมแก่พรรคการเมืองทุกพรรคและเปิด โอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากที่สุด

2.3.2 ข้อคัดค้านของระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน

1. ก่อให้เกิดแนวโน้มที่จะมีระบบพรรคการเมืองมากพรรค เนื่องจากระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนจะมีการแบ่งสรรที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎร ตามสัดส่วนของคะแนนเสียงที่พรรคการเมือง ได้รับ คะแนนเสียงแต่ละคะแนนจึงส่งผลในการมีผู้แทนในสภาอย่างเต็มที่ ซึ่งระบบการเลือกตั้งแบบนี้พรรคการเมืองที่มีนโยบายใกล้เคียงกันไม่มีความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกันแต่ประการใด การมีพรรคการเมืองมากพรรคดังกล่าว การจัดตั้งรัฐบาลจึงเป็นรัฐบาลผสมระหว่างพรรคการเมืองหลายพรรค อาจทำให้รัฐบาลขาดความมีเสถียรภาพ เพราะจะต้องมีการประนีประนอมในความคิดทางการเมืองของพรรคการเมืองต่าง ๆ โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งย่อมมีมาก^{๑๔}

^{๑๔} หยุด แสงอุทัย, หลักรัฐธรรมนูญและกฎหมายเลือกตั้งทั่วไป, หน้า 206.

2. ผู้สมัครรับเลือกตั้งอาจเป็นผู้ที่ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งไม่รู้จัก เพราะการคัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้งจะเป็นหน้าที่ของพรรคการเมือง โดยกำหนดลำดับความสำคัญของบุคคลนั้น ๆ ทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งขาดความผูกพันกับประชาชนผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในเขตนั้น ปัญหาในเขตเลือกตั้งนั้น ๆ อาจจะไม่ได้รับการพิจารณาเลย³⁵

3. พรรคการเมืองมีอำนาจเหนือผู้สมัครรับเลือกตั้งมาก กล่าวคือ หน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของพรรคการเมือง คือ การคัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับการเลือกตั้ง ดังนั้น ผู้สมัครรับเลือกตั้งจึงต้องปฏิบัติตามมติของพรรคการเมืองอย่างเคร่งครัด หากฝ่าฝืนโอกาสที่จะได้รับการพิจารณาในการกำหนดตัวเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งในคราวหน้าย่อมแทบจะไม่มี³⁶

4. ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะต้องลงคะแนนให้แก่บัญชีเลือกตั้งของพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่ง ดังนั้นอาจเป็นการวิตรอนอำนาจอธิปไตยของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในแง่ที่ว่า ผู้ลงคะแนนเสียงไม่อาจเลือกตัวบุคคลที่ตนอยากเลือก ซึ่งในบัญชีเลือกตั้งหนึ่งอาจมีผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ผู้ลงคะแนนเสียงนิยมเพียงคนเดียว ผู้ลงคะแนนเสียงจึงจำต้องลงคะแนนให้กับพรรคการเมืองดังกล่าว ทั้ง ๆ ที่อาจจะไม่นิยมผู้สมัครรับเลือกตั้งในลำดับอื่น ๆ เลย

5. ระบบการเลือกตั้งแบบนี้เปิดโอกาสให้พรรคการเมืองทุกพรรคมีโอกาสได้รับการแบ่งสรรที่นั่งในสภาตามจำนวนคะแนนเสียงที่ตนได้รับ อาจเป็นผลทำให้มีจำนวนพรรคการเมืองจำนวนมากที่ได้รับการเลือกตั้ง และเมื่อไม่มีพรรคการเมืองใดได้เสียงข้างมากในสภา การจัดตั้งรัฐบาลจึงเป็นรัฐบาลผสม หากมีนโยบายใดที่จะต้องตัดสินใจ และ

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 253.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 206.

นโยบายนั้นขัดแย้งกับความคิดเห็นของพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแล้ว ทำให้พรรคการเมืองนั้นไม่อาจร่วมกันดำเนินงานบริหารประเทศต่อไปได้ และหากไม่สามารถยุติปัญหาดังกล่าว ได้อาจนำไปสู่การยุบสภา ทำให้ผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมองเห็นปัญหาข้อขัดแย้งนั้นได้ลำบาก เพราะนโยบายทางการเมืองเหล่านั้นเป็นผลจากการตกลงกันระหว่างพรรคการเมืองหลาย ๆ พรรค

จากการที่ได้ทำการศึกษาถึงข้อสนับสนุนและข้อคัดค้านของระบบการเลือกตั้งแบบต่าง ๆ แล้วจะพบว่าข้อสนับสนุนประการใดประการหนึ่ง อาจจะเป็นข้อสนับสนุนของระบบการเลือกตั้งมากกว่าหนึ่งแบบก็ได้ หรือในทางตรงกันข้ามข้อคัดค้านในประเด็นหนึ่งอาจจะเป็นข้อคัดค้านในระบบเลือกตั้งมากกว่าหนึ่งแบบ แต่สิ่งที่จะต้องพิจารณาก็คือผลในประการเดียวกัน อาจมีทั้งข้อสนับสนุนและข้อคัดค้านในระบบเลือกตั้งนั้น ๆ โดยผู้กล่าวอ้างได้แสดงความคิดเห็นดังที่ผู้เขียนได้รวบรวมไว้แต่ข้างต้น ยกตัวอย่างเช่น ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา มีแนวความคิดเห็นสนับสนุนว่าเป็นการป้องกันการทุ่มเงินซื้อคะแนนเสียงเดียว ส่วนอีกด้านหนึ่งมีผู้ให้ความเห็นคัดค้านว่าในระบบการเลือกตั้งแบบนี้สามารถทุ่มเงินซื้อคะแนนเสียงได้ง่ายและใช้เงินจำนวนไม่มาก ข้อกล่าวอ้างดังกล่าวไม่สามารถสรุปเป็นที่แน่นอนได้ว่าในระบบการเลือกตั้งแบบดังกล่าวจะก่อให้เกิดผลเช่นนั้นหรือไม่ การป้องกันการซื้อเสียงจึงอยู่ที่จิตสำนึกของผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากกว่า มิใช่ขึ้นอยู่กับระบบการเลือกตั้งที่จะสามารถป้องกันข้อบกพร่องต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อคิดเห็นสนับสนุนและคัดค้านระบบการเลือกตั้งในแต่ละระบบ เป็นเหตุผลประกอบที่ประเทศต่าง ๆ อ้างถึงความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงระบบการเลือกตั้งในประเทศของตน โดยเฉพาะความพยายามที่จะเปลี่ยนไปสู่ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน ซึ่งจะคำนวณแบ่งสรรที่นั่งที่พรรคการเมืองแต่ละพรรคจะพึงได้รับจากคะแนนเสียงที่ได้รับ ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นระบบที่ให้ความยุติธรรมแก่พรรคการเมือง แต่โดยแท้ที่จริงแล้วจากการศึกษาจะพบว่า พรรคการเมืองที่เสียเปรียบจะเป็นพรรคที่สนับสนุนให้เปลี่ยนแปลงระบบการเลือกตั้ง ในขณะที่พรรคการเมืองที่ได้เปรียบจากการแบ่งสรรที่นั่งตามระบบการเลือกตั้งแบบเดิมก็จะสนับสนุนวิธีการนั้น ๆ จึงกล่าวได้ว่านอกจากเหตุผลของข้อสนับสนุนและข้อคัดค้านแล้ว การคำนึงถึงประโยชน์ของพรรคการเมืองก็เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่มีส่วนผลักดันหรือเรียกร้อง ให้พรรคการเมืองที่เสียเปรียบ หันในสนใจสนับสนุนระบบการเลือกตั้งแบบอื่น ๆ เช่น ประเทศเดนมาร์คเป็นประเทศที่

สามารถอธิบายถึงเหตุการณ์ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ภายหลังจากที่ได้มีการให้สิทธิในทาง การเมืองกระจายไปสู่ประชาชนโดยทั่วไปแล้ว เรื่องการเลือกผู้แทนก็ปรากฏออกมา โดยในปี 1849 มีการเลือกตั้งผู้แทนสภาโพลด์เกตัง (Folketing) โดยใช้ระบบการเลือกตั้งแบบ เสียงข้างมากธรรมดา ต่อมาในปี 1915 - 1920 ได้เปลี่ยนมาเป็นระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน ในช่วงที่การเลือกตั้งผู้แทนใช้ระบบเสียงข้างมากธรรมดานั้น พรรคอากรเรียน ลิเบอร์ล (เวนส์เตอร์) (Agrarian Liberals (Venstre)) ได้รับประโยชน์จากระบบนี้มาก ยก ตัวอย่างเช่น ในปี 1901 พรรคลิเบอร์ล ได้รับคะแนนเสียงเพียงร้อยละ 42.9 แต่กลับได้รับที่นั่ง ในสภาถึงร้อยละ 66.7 พรรคลิเบอร์ลจึงต่อต้านการนำระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนมาใช้ใน ทุกรูปแบบ ส่วนพรรคโซเชี่ยล เดโมแครต (Social Democrats) จะไม่มีการเรียกร้อง เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงระบบการเลือกตั้งสาเหตุหนึ่งเนื่องจาก พรรคนี้ประสบผลสำเร็จพอ ประมาณในจำนวนที่นั่งจากระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา โดยการเข้าเป็นแนวร่วม กับพวก ราดิเกล ลิเบอร์ล (ราดิเกล เวนส์เตอร์) (Radical Liberals (Radical Venstre)) และอีกสาเหตุหนึ่งเนื่องจากพรรคนี้เริ่มเติบโตใหญ่และแข็งแกร่งพอที่จะ ได้รับประโยชน์ จากระบบการเลือกตั้งที่มีอยู่ในขณะนั้น การเรียกร้องที่จะให้มีการเลือกตั้งในระบบสัดส่วน เกิดขึ้นเนื่องจากพรรคคอนเซอร์เวตีฟ (Conservatives) ประสบปัญหาการมีจำนวนผู้แทน ราษฎรได้รับเลือกตั้งน้อยและคะแนนเสียงที่ได้กลับลดต่ำลงด้วย จึงเกิดความไม่มั่นใจในความ มั่นคงของพรรคการเมืองตน จนในที่สุดพรรคคอนเซอร์เวตีฟ ก็มีโอกาเป็นต่อเนื่องจากได้รับการ สนับสนุนจากพรรคการเมืองเล็ก ๆ อื่น ๆ และฐานสนับสนุนในแลนด์สตริงด์ (Landsting) และได้เข้าร่วมร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยถือหลักผู้แทนตามสัดส่วน ซึ่งเป็น ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนผสมระหว่างเสียงข้างมากธรรมดาและสัดส่วน อีกทั้งยังมีแนวคิด ในเรื่องที่นั่งส่วนเกิน (Supplementary seats) แต่การโต้แย้งในเรื่องที่เกี่ยวกับประเด็น การเลือกตั้งยังคงมีอยู่ต่อไป จนกระทั่งในปี 1920 ได้มีการตรากฎหมายเลือกตั้งขึ้น ฝ่ายที่ต่อต้าน ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนได้ลดการต่อต้านลงอย่างรวดเร็ว ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการ เลือกผู้แทนตามสัดส่วนของประชากร แต่ได้เกิดการต่อสู้เกี่ยวกับยุทธวิธีเฉพาะภายใต้ระบบ เลือกผู้แทนแบบสัดส่วน โดยที่พยายามรักษาผลประโยชน์ของพรรคตนและใช้กลไกต่าง ๆ ใน การหาเสียง จนในที่สุดกำลังของพรรคการเมืองต่าง ๆ ได้เปลี่ยนแปลงไป ในปี 1920 พรรค ริเบอร์ลซึ่งเป็นพรรคที่ใหญ่ที่สุดในอดีตที่เคยต่อต้านการนำระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วนมาใช้

ได้ถูกพรรคคอนเซอ์เวตีฟล้าหน้าแทน แต่ในปี 1924 พรรคกรรมกรได้เป็นพรรคการเมืองที่ใหญ่ที่สุด ต่อมาพรรคเสรีนิยมหรือวิเบอร์ล็กก็กลับมาเป็นพรรคใหญ่อีกครั้ง เพราะการใช้กลวิธีต่างๆ ในการเลือกตั้ง เช่น ใช้วิธีแบ่งสรรที่นั่งในระบบต้องกั เพื่ออำนวยความสะดวกแก่พรรคการเมืองใหญ่ ๆ เขตเลือกตั้งกำหนดให้มีขนาดเล็ก จำนวนที่นั่งเสริมน้อย และให้ความสำคัญแก่ท้องที่ที่ตนมีฐานคะแนนเสียงอยู่มาก อันเป็นผลทำให้พรรคการเมืองขนาดกลางและขนาดเล็ก โดยเฉพาะพรรคคอนเซอ์เวตีฟได้พยายามต่อสู้เพื่อลดระดับมาตรฐานการต่าง ๆ ลง โดยใช้ระบบการคิดคะแนนเสียงแบบเซนต์ เลกั เพิ่มจำนวนที่นั่งในเขตเลือกตั้งทั้งหลายของตนและเพิ่มจำนวนที่นั่งเสริมด้วย หรือในประเทศออสเตรเลีย ในปี 1942 รัฐควีนส์แลนด์ซึ่งเคยหันกลับไปใช้ระบบการเลือกตั้งแบบเสียงข้างมากธรรมดา แต่ระบบดังกล่าวทำให้พรรคกรรมกรในรัฐชนะการเลือกตั้งเรื่อยมา ในปี 1962 พรรคอื่น ๆ ที่ต่อต้านพรรคกรรมกร จึงหันไปใช้ระบบการเลือกตั้งแบบสัดส่วน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย